

SPOMINI NA PRAZNOVANJE BOŽIČA

Z zapisi iz knjige IZ ČASOV JEČMENOVE KAVE, ki jo je uredila dr. Ivanka Počkar, se spominjamo običajev ob praznovanju božiča.

Jožefa Pregrad se božiča spominja tako:

»Za božič smo hišo okrasili s smrečjem in rožami, narejenimi iz papirja. Te sem znala, še bolj pa iz testa.

Rože so bile iz belega in rdečega papirja. Smrečje smo dali v kot nad mizo, smo pa tudi privezali odsekan vrh smreke, da je visela izpod stropa. Krasilo se je še z jápki in orehi, ki smo jih zavili v bel papir. Za bonbone ni bilo denarja. S papirnatimi rožami smo naplèle vseskozi; s tistim smo se mótlj. Okoli križa smo dali vsako leto za božič drug kráncl.

S kadihom pri nas nismo kadili hiše, to je bila navada na Kranjskem, pri nas ne. Tu smo samo z žegnano vodo poškropili okúl vóгла pa postrájn skús – hišo in po vrsti vsa gospodarska poslopja. Poškropilo se je tudi vse prostore zunaj in znotraj.

Na božični večer je morala goreti luč, to še zdaj pustimo, da gori. V hiši na mizi smo jo prižgali in je bila to edina noč, ko je ves čas gorela luč. To delamo v spomin, da je Jezus rojen.

Za božič je bila zmerom navada, da je nekdo ob polnoči dal živini in svinjam jesti in poškropil z žegnano vodo. Ponavadi so dali kos kruha, namočenega z vinom. Nekateri so prerokovali s čebulo, jaz tega nisem nikdar počela.

Šli smo k pónočncam; ob pol enajstih zvečer smo odèšli. Cerkev je bila več kot eno uro daleč. Imeli smo bakle, brezove pál'ce, na koncu natolčene in nacefrane, oblite s kupljeno smolo in povite. Pripravili smo jih že prej. Bakle so nosili odrasli in mladi, ki so bili že iz šole ven. Če ni bilo drugega, je bila tudi tréska dobra. Najboljša je iz breze. Včasih smo si svetili s šúpam, ne samo za k pónočncam, tudi za šesto mašo.

Jedli smo, ko smo prišli od pónočnc. Ate in mama sta navadno ostala doma. Mé smo po pónočncah prespale dol pri neki stari ženski, da se nam ni bilo treba vračati ponoči domov.

Po pónočncah smo jedli pečenko ali suho meso, navadno pa je bila takrat tudi ajdova potica.

Potico sem malokdaj spekla, ker je bilo pri nas težko za to. Za veliko nedeljo je bila pa obvezna. Za božič smo navadno imeli sórzñ kruh. Tukaj je bilo skús takú. Ta kruh smo imeli najraje, bil je iz rži in pšenice.

Za božič ni bilo daril, to je samo zdaj tako ... zdaj, ko lahko.

Na božični dan se ni hodilo na obiske. Nihče ni k nikomur hodil. Ti dnevi so veljali za velik praznik in takrat smo morali biti doma.«

Vir fotografije: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/umetniske-voscilnice.html>.

Slovenski slikar Maksim Gaspari (1883–1980) in njegovi dunajski kolegi so se slikanja razglednic lotili v začetku 20. stoletja. Razglednico oziroma ilustrirano dopisnico so hoteli spremeniti v nekaj več kot zgolj kartico za pošiljanje pozdravov. Dati so ji hoteli umetniško vrednost. Mislili so, da si preprost človek slike ne more kupiti, razglednica pa lahko zaide v vsako hišo. In v tem je veličina njihove odločitve. Za malo denarja si je lahko vsakdo privoščil razglednico, drobceno umetnino, ki je, opevajoč domači kraj, povelečevala kmečko delo od jutra do večera, ob petkih in svetkih, od pomladi do zime in od rojstva do smrti. Gaspari je šel pri tem najdlje. Na eni strani se je naslonil na tradicijo ljudskih noš in sporočilo ljudskih pesmi, na drugi pa se je sprehodil ob vseh pomembnih mejnikih slovenskega naroda. Največjo priljubljenost je Gaspari dosegel z upodobitvijo narodnih motivov, letnih časov, božičnih in velikonočnih šeg in navad, ki jih je slovensko ljudstvo vselej obhajalo s posebno prisrčnostjo.

Vir fotografije: <https://beta.publishwall.si/vfokusu/post/341072/bozicne-razglednice-in-maksim-gaspari>.

Spomini Ljudmile Prédanič iz Brežic:

»Božič je bil nekaj najlepšega, vse je bilo dobre volje, vse veselo. Najlepši praznik je bil. Božični večer je bil nekaj prekrasnega; bilo nas je veliko otrok pa božično drevo in vse ... prekrasno.

Na božični večer se ni vabilo v goste, vsi smo bili doma, ni se hodilo na obiske, ker se ni spodobilo.

Starejše sestre so krasile krísbam. Krísbam smo imeli od nekdanj, kar pomnim; tudi tisti so ga postavljali, ki niso imeli otrok, le da so oni imeli majhna drevesca. Po njih so šli v Dóbravo, gozd med Brežicami in Bizeljskim, pripeljali so jih na lojtrskem vozu in prodajali. Sestra je iz Avstrije prinesla majhne svetleče kroglice in mále japke, naravne, rdeče in rumene barve, ki smo jih privezali na smreko.

Jaslice so bile iz pápndékla. Drugi so imeli lesene ali mavčne jaslične figurice. Postavili smo jih sredi mize v spalnici staršev, kjer je bilo zakurjeno. Obložili smo jih z mahom, ki je rasel na vrtu pod bregom. Kasneje sem imela jaslice na veliki skrinji za obleko. Krískind smo rekli Jezuščku. Starši so nam govorili: »Le tiho bod' te, da vas ne bo Krískind slišal, angelčki že oko' hiše letajo in špégajo.« Pozvonilo je, preden so otroke gor poklicali, so rekli, da so angelčki pozvonili. Ata je igral na vitre božične pesmi. Vse je igral iz glave. Potem pa smo božične pesmi še peli.

Molili smo rožnkránc: ata je molil naprej, otroci smo odgovarjali; trinajst nas je bilo, ata, mama in enajst otrok.

Po molitvi smo večerjali pečeno kokoš, gosko ali raco, réstan krompir, krompir v oblicah ali krompir v šnitah zabélen. Tega smo pripravili tako, da smo olupljenega skuhal, ga narezali na rezine in zabelili z ocvirki. Poleg smo jedli solato endivjo, ki smo jo hranili v kleti. Redkeje smo imeli zeljno solato. Potica je morala biti orehova, spekli pa so tudi kúglhupf. Orehova potica je bila velika, kúglhupf ali rozinova pogača pa manjša. Za božič smo jedli bel kruh in zraven pili belo kavo, pripravljeno iz praženega ječmena in Frank kave.

Po večerji smo se igrali Človek ne jezi se.

K polnočnici smo šli v farno cerkev, edino mama ni šla.

Na božični dan smo za frúštk pili belo kavo in jedli potico in rozinov kolač.«

Vir fotografije: <https://beta.publishwall.si/vfokusu/post/341072/bozicne-razglednice-in-maksim-gaspari>.

Poleg Gasparijeve je zelo znana tudi zbirka razglednic Franja Kopača. Na priloženi je prikazan motiv jaslic, ki so imele prvotno častno mesto v bogkovem kotu nad družinsko mizo. Ker je tam bolj malo prostora, so se sčasoma preselile na mizo in postajale vse večje in razkošnejše. So razmeroma mlad pojav, saj pridejo v slovenske domove šele v 19. stoletju, pred tem pa so jih postavljali le v cerkvah.

Vir fotografije: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/umetniske-voscilnice.html>.

Narečne besede s knjižnimi vzporednicami (vezane na oba zapisa spominov):

- **mótit' se** – kratkočasiti se, preganjati čas
- **postráj**n – ob strani
- **sórž(e)n kruh** – ržen kruh
- **sóržca** – rž
- **krísbam** – božično drevesce
- **Krístkind** – Jezušček